

Verkenning arbeidsuitbuiting

Gemeente Westland

Publieksversie

RIEC Den Haag

Colofon

Dit is een rapport van het RIEC Den Haag dat met medewerking van dr. Edward van der Torre en Maaïke Heijkoop MSc is opgesteld.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Over arbeidsuitbuiting	4
3.	Gelegenheidsstructuren	7
4.	Signalen en witte vlekken	9
5.	Aanbevelingen: de basis op orde	10

Geraadpleegde bronnen (12)

1. Inleiding

Dit is een verkennend onderzoek naar arbeidsuitbuiting in de gemeente Westland. Deze publieksversie bevat twee volledige hoofdstukken, namelijk een korte uitleg over het verschijnsel (hoofdstuk 2) en een hoofdstuk met aanbevelingen (hoofdstuk 5). De twee andere hoofdstukken zijn een puntsgewijze weergave van bevindingen omtrent de criminele gelegenheidsstructuren (hoofdstuk 3) en van signalen over arbeidsuitbuiting, plus de witte vlekken (hoofdstuk 4).

Het rapport is gebaseerd op een instructietraining voor gemeenteambtenaren, op (vertrouwelijke) documenten (onder meer van het RIEC) en op (groeps-)interviews met in totaal twaalf gemeenteambtenaren, de waarnemend burgemeester, een wethouder, elf politiemensen, een officier van justitie, vijf brandweerfunctionarissen, een specialist van het RIEC Zeeland-Brabant, een medewerker van de rapporteur Mensenhandel en twee Inspectie SZW-medewerkers. Aan het groepsinterview bij de gemeente ging een instructietraining vooraf, waarin werd uitgelegd wat kan worden verstaan onder arbeidsuitbuiting. Het RIEC zal ook nog een algemeen Ondernijningsbeeld voor de gemeente Westland opstellen.

Er schuilt een risico in het opstellen van een rapport over arbeidsuitbuiting op basis van onder meer subjectieve inschattingen van professionals. Het waarheidsgehalte van de verzamelde informatie is namelijk niet (altijd) duidelijk; minder duidelijk dan in dossiers die worden aangelegd door politie, justitie of Inspectie SZW. Daar staat tegenover dat er (veel) meer arbeidsuitbuiting is dan wordt beschreven in dergelijke dossiers. Maar toch. *Dit rapport is gebaseerd op de subjectieve inschattingen van respondenten. Zo dient het ook te worden gelezen. Ook waar we kiezen voor (meer) stellige formuleringen, gaat het steeds om subjectieve beelden.* Mede op basis van deze verkenning dient meer en betere informatie te worden verzameld over arbeidsuitbuiting in Westland. Zie hoofdstuk 5.

2. Over arbeidsuitbuiting

Het (strafrechtelijke) begrip mensenhandel wordt van oudsher gericht op misstanden in de seksindustrie. Maar ook mensenhandel buiten de seksindustrie is strafbaar gesteld (Boerman e.a., 2017). Het gaat kortweg om alle vormen van gedwongen arbeids- of dienstverlening zonder seksuele component. Eén variant is zogenoemde arbeidsuitbuiting. Daarbij heeft de uitbuiting plaats in het domein van werk en inkomen. Vaak betreft het een formele relatie tussen werkgever en werknemer. Een belangrijke vorm van arbeidsuitbuiting betreft het betalen van te weinig loon, waarbij omstandigheden worden gecreëerd of benut om te zorgen dat werknemers dit accepteren. Slachtoffers worden in een afhankelijkheidspositie gebracht, bijvoorbeeld door intimidatie, afnemen van ID-bewijzen of bankpassen, creëren van een schuldenpositie of afscherming van de buitenwereld. Er kan worden gezocht naar buitenlandse arbeidskrachten die betaling onder het wettelijke minimumloon accepteren, net als onreglementaire huisvesting, omdat ze in hun geboorteland en -plaats te maken krijgen met nog slechtere woon- en werkomstandigheden. Vanwege het risico van acceptatie van onwettige praktijken geldt binnen het strafrechtelijk kader het zogenoemde *non-consent*-principe. Dit betekent dat toestemming van het slachtoffer niet relevant is bij mensenhandel.

Op basis van opsporingsonderzoeken kan een profiel worden geschetst van slachtoffers en dadergroepen (Boerman e.a., 2017). Het slachtofferprofiel verschilt per sector. In de horeca, scheepvaart en detailhandel is een groot deel niet afkomstig uit Oost-Europa, terwijl de slachtoffers juist wel uit Midden- en Oost-Europa komen in sectoren als de land- en tuinbouw, bouw en uitzendbranche.

De dadergroepen zijn voornamelijk kleine netwerken van drie tot vijftien personen, vaak met etnische of familiale banden. Naast uitbuiting of mensenhandel houden ze zich ook bezig met fraude, zoals btw-fraude, uitkeringsfraude en identiteitsfraude. Deskundigen denken dat de organisatiegraad van de daders toeneemt en dat ze opereren als (calcu-)lerende organisaties die hun werkwijzen aanpassen, die steeds weer de mazen van de wet zoeken en die gebruik maken van zwaktes bij de controle, handhaving en opsporing (Boerman e.a., 2017).

Het is onbekend hoeveel slachtoffers van arbeidsuitbuiting Nederland telt. De belangrijkste reden ligt voor de hand: lang niet alle arbeidsuitbuiting raakt bekend bij de politie, de Inspectie SZW of de gemeente. De politie heeft nu eenmaal veel andere taken en beperkte capaciteit. De basisteams van de Nederlandse politie zijn vrijwel volledig gericht op noodhulp, toezicht en opsporing van zogenoemde brengdelicten: strafbare feiten waarvan vaak aangifte wordt gedaan, zoals een woninginbraak of overval (Van der Torre en Van Valkenhoef, 2017). Arbeidsuitbuiting is een typisch haaldelict: er moet tijd en energie worden besteed aan het opbouwen van lokale relaties om in contact te komen met (Oost-Europese) slachtoffers. Dit gebeurt mondjesmaat. De Inspectie SZW werkt met beperkte capaciteit en hetzelfde geldt voor gemeenten.

Er zijn drie bronnen die een indicatie geven over het aantal slachtoffers, al kleeft aan elke bron een (belangrijke) beperking.

In de *eerste plaats* de Stichting Fairwork die zich bij een schatting van het aantal slachtoffers in Nederland baseert op gegevens van de *International Labour Organization*. Die schatting komt uit op ruim 21.000 slachtoffers. Volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel is het niet betrouwbaar om de stap te zetten van het internationale naar het nationale niveau. Wel moet worden bedacht dat Nederland een populair bestemmingsland is voor Oost-Europese migranten en dat Nederland bepaald niet beschikt over goed toegeruste repressieve of handhavende instanties.

In de *tweede plaats* worden bij het Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel slachtoffers gemeld, onder meer door opsporingsinstanties en opvangvoorzieningen. De geregistreerde slachtoffers van 'overige uitbuiting' (arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening) staan in tabel 1 voor de periode van 2010 tot en met 2014.

Tabel 1: vermoedelijke slachtoffers 'overige uitbuiting' (arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening), ontleend aan Boerman e.a., 2017

Jaar	Slachtoffers
2010	128
2011	250
2012	257
2013	178
2014	259
Totaal	1.072

In de *derde plaats* verricht de Inspectie SZW strafrechtelijke onderzoeken naar arbeidsuitbuiting. Tussen 2007 en 2010 ging het om twaalf onderzoeken. In de vier jaren daarna (2011 tot en met 2015) betrof het 41 onderzoeken. Bij deze onderzoeken kwamen 463 slachtoffers in beeld.

Tabel 2. Aantal strafrechtelijke onderzoeken naar arbeidsuitbuiting, ontleend aan Boerman e.a., 2017

Periode	Onderzoeken
2007-2010	12
2011 - 2015	41 (Inspectie SZW)

Een bedreiging voor de samenleving

Uitbuiting (buiten de seksindustrie)¹ wordt in het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 getypeerd als een dreiging voor de Nederlandse samenleving. Dit komt door de grote schade (ondermijnende effecten) en doordat het zeer aannemelijk is dat de (arbeids-)uitbuiting toeneemt in de komende jaren.

De schade of ondermijnende effecten van arbeidsuitbuiting hebben verschillende gedaantes. In de *eerste plaats* worden er slachtoffers gemaakt. Ze worden afhankelijk gemaakt, ze worden financieel belazerd en/of onder druk gezet. Ze leven en werken onder slechte en mogelijk gevaarlijke omstandigheden. Ze krijgen te maken met geweld of geweldsdreiging, mogelijk ook seksueel geweld.

In de *tweede plaats* heeft arbeidsuitbuiting ondermijnende effecten op het bedrijfsleven. Er ontstaat oneerlijke concurrentie. Bedrijven die arbeid (onmogelijk) goedkoop inkopen, kunnen nu eenmaal meer winst maken en/of een scherpere prijs leveren dan bedrijven die een eerlijke prijs betalen voor arbeid. Deze oneerlijke concurrentie werkt in de hand dat er in bedrijfssectoren waar veel hand- of seizoensarbeid nodig is, rechtvaardigingen ontstaan om te goedkope arbeidskrachten in te huren, namelijk de bekende redenering dat 'de concurrent het ook doet'. Er ontstaat ook verdringing op de arbeidsmarkt, omdat er door arbeidsuitbuiting minder arbeidsplaatsen beschikbaar zijn voor arbeidskrachten die alleen willen werken onder rechtmatige omstandigheden.

In de *derde plaats* is uitbuiting een kostenpost voor de overheid. Door verdringing op de arbeidsmarkt raken mensen aangewezen op een uitkering. De overheid loopt heffingen en afdrachten mis als arbeidskrachten illegaal werken of meer uren werken dan in de boekhouding wordt opgenomen.

¹ Drie vormen: arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening.

In de *vierde plaats* zijn er maatschappelijke effecten. Zwart of crimineel geld komt namelijk in de legale economie terecht. Er ontstaat vermenging van onder- en bovenwereld als bedrijven (producerende bedrijven in onder meer de land- en tuinbouw, uitzendbureaus, bemiddelingsbureaus en bedrijven die huisvesting aanbieden of regelen) meer of minder bewust diensten verlenen die bijdragen aan arbeidsuitbuiting.

In de *vijfde plaats* tast arbeidsuitbuiting de leefomgeving aan. Er ontstaat overlast vanwege slechte huisvesting, vanwege geconcentreerde huisvesting of als arbeidsmigranten op straat worden gezet door werkgevers of verhuurders van woonruimte.

In de *zesde plaats* tast arbeidsuitbuiting de legitimiteit van de overheid aan. Burgers en bedrijven zien dat illegale praktijken aanhouden en dat vermoedelijke daders of regelovertreders hiermee weggkomen. De lokale overheid zet haar legitimiteit verder op het spel als ze - zelf en in samenwerking met anderen - onvoldoende controleert en handhaaft. Dit is al een probleem op zich, maar het wordt ernstiger als dit handhavings- en controletekort bestaat omdat voorrang wordt gegeven aan economische belangen of omdat er grote onopgeloste vraagstukken bestaan, zoals een tekort aan huisvesting voor arbeidsmigranten.

De verwachte toename van (arbeids-)uitbuiting heeft te maken met de grote migrantenstroom, met de globalisering van markten en met de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Er ligt grote druk op het verlagen van de productiekosten in arbeidsintensieve sectoren. De behoefte aan goedkope producten werkt de vraag naar (te) goedkope arbeidskrachten in de hand. Het Nationaal Dreigingsbeeld constateert:

“Ook Europol voorziet dat de aanhoudende vraag naar steeds goedkopere producten en diensten, gecombineerd met een geïntensiverde competitie tussen leveranciers, een sterke neerwaartse invloed zal hebben op prijzen en nieuwe mogelijkheden zal creëren voor exploitatie. Volgens Europol zal dit leiden tot een verhoogd risico op uitbuiting van slachtoffers op de reguliere arbeidsmarkt” (Boerman e.a., 2017, p. 83-84).

3. Gelegheidsstructuren in Westland

Er is in de gemeente Westland een riante gelegheidsstructuur voor arbeidsuitbuiting en daarmee verbonden regelovertreding, zoals illegale bewoning of illegale bebouwing.

1. Veel arbeidsmigranten

- a. Respondenten schatten dat in de gemeente Westland 12.000 banen worden vervuld door arbeidsmigranten. In de glastuinbouwsector bestaat grote behoefte aan flex- en seizoensarbeid.
- b. De grootste categorie arbeidsmigranten zijn zogenoemde circulaire migranten: laag opgeleide arbeidsmigranten die tijdelijk in Nederland/Westland wonen en die sterk zijn gericht op het land van herkomst.
- c. In de tweede helft van 2017 stonden bijna vierduizend arbeidsmigranten ingeschreven bij de gemeente Westland. Ongeveer tweeduizend arbeidsmigranten stonden langer dan een jaar ingeschreven en ongeveer duizend langer dan drie jaar.

2. Tekort aan huisvesting

- a. Er bestaat een tekort aan woningen of woonruimte voor arbeidsmigranten. Een expert: "Je moet de huisvesting op orde hebben, anders loopt de rest vaak ook spaak".
- b. Er staan in 2017 nooit meer dan 4.500 arbeidsmigranten ingeschreven bij de gemeente Westland. Hiermee is niet zeker hoeveel arbeidsmigranten in de gemeente wonen, want niet elke migrant hoeft zich in te schrijven of doet dit. Er is een gat tot de geschatte 12.000 migranten-banen (2011).
- c. Uitzend- en bemiddelingsbureaus kregen een dubbele opdracht: organiseer goedkope huisvesting en lever goedkope arbeidskrachten.
- d. Anno 2018 werken het bedrijfsleven en de gemeente aan het realiseren van ongeveer tweeduizend nieuwe slaapplekken voor arbeidsmigranten. Dit is vooruitgang, maar er blijft een huisvestingstekort bestaan.

3. Grote steden dichtbij

- a. De mogelijkheid bestaat om bij vestiging / huisvesting van arbeidsmigranten te kiezen uit verschillende middelgrote (Westland, Vlaardingen en Schiedam) en grote (Den Haag en Rotterdam) gemeenten. Dat deze gemeenten in verschillende politie-eenheden liggen, is een hindernis bij een integrale aanpak.

4. De voorraad panden in Westland

- a. In de woonkernen van Westland worden woningen gebruikt om arbeidsmigranten te huisvesten. Ook andere panden hebben waarde vanwege het legaal of illegaal huisvesten van arbeidsmigranten, bijvoorbeeld: recreatievoorzieningen (stacaravans, woningen), panden op industrieterreinen en panden op een bedrijfsterrein.

5. Lokale cultuur

- a. Het was de gewoonte om de 'overheid op afstand te houden': de wens om bij bedrijfsactiviteiten met rust te worden gelaten. Dit gebeurde ook in veel opzichten (zie punt 6).
- b. Autonomie is voor het glastuinbouwcomplex niet altijd mogelijk, want bij het realiseren van huisvesting is de gemeente bijvoorbeeld onmisbaar.

6. Beleidstekorten

- a. Economie gaat bij de gemeente Westland boven veiligheidsbeleid. Het heeft lang ontbroken aan een bestuurlijke trekker bij de gemeentelijke of integrale aanpak van arbeidsuitbuiting.
- b. De bestuurlijke en publiek-private inspanningen om voor ongeveer tweeduizend arbeidsmigranten huisvesting te realiseren, zijn vooruitgang. Dat geldt ook voor het beleid om arbeidsmigranten in te schrijven, als basis voor overleg met werkgevers en voor gemeentelijke controles.
- c. Er zijn weinig ambtenaren belast met veiligheidstaken of met handhaving.
- d. Ondernijning (waaronder arbeidsuitbuiting) is benoemd als beleidsprioriteit, maar er is geen samenhangend programma opgezet en geïmplementeerd.
- e. Als bij controles misstanden bekend raken bij gemeenteambtenaren, dan is het volgens respondenten niet vanzelfsprekend dat bestuurlijke handhaving volgt.
- f. We stuiten op een beperkte ambtelijke opvatting over de gemeentelijke taak. De controles worden bijna strikt opgevat als huisvestingscontrole. Gezamenlijke controles met Inspectie SZW zijn zeldzaam.
- g. Gemeenteambtenaren hebben behoefte aan meer steun van / samenwerking met de Inspectie SZW, Belastingdienst, OM, politie en RIEC.

4. Signalen en witte vlekken

Signalen

Respondenten en geschreven bronnen wijzen op verschillende signalen op het niveau van rechtspersonen, personen en locaties. We zetten ze kort op een rij. Wat er niet wordt gesignaleerd, is interessanter dan wat wel wordt gesignaleerd. Er zijn gelegheidsstructuren voor arbeidsuitbuiting, maar de inspanningen bij het detecteren en aanpakken van arbeidsuitbuiting liggen op een laag niveau. Dit verklaart het geringe aantal signalen op concreet niveau. In algemene zin wordt gewezen op verschijnselen, maar respondenten zijn terughoudend of weten niet zoveel op het concrete niveau van (rechts-)personen en locaties.

Personen / rechtspersonen:

- Problemen met arbeidsmigranten (regelovertreding): 2 signalen
- Faciliteren: 1 signaal
- Meer systematische problemen met arbeidsmigranten (systematische regelovertreding): 4 signalen
- Arbeidsuitbuiting: 9 signalen
- Drugshandel: 2 signalen

Locaties

- Overlastlocaties: 9
- Bedrijventerreinen: signalen van illegale huisvesting

Witte vlekken

- a. De huisvesting van arbeidsmigranten is beter in beeld dan de arbeidsomstandigheden.
- b. De gemeente heeft de huisvesting van arbeidsmigranten door uitzendbureaus naar eigen zeggen (redelijk) in beeld, maar de huisvesting door tuinders is een blinde vlek.
- c. De situatie op bedrijventerreinen (onder meer illegale bewoning) is matig in beeld, mede vanwege het geringe aantal gemeentelijke inspecteurs.
- d. De informatie over de aard van huisvesting van arbeidsmigranten in de bebouwde kernen ligt op een laag niveau.
- e. Er zijn te weinig controles om zicht te krijgen op spookmigranten die wel ergens wonen in Westland, maar die niet staan ingeschreven.
- f. Er is slecht zicht op tactisch gedrag van lerende uitbuiters/profiteurs.
- g. Het is onduidelijk of / in welke mate arbeidsmigranten belastingbetaling ontduiken en daardoor meer geld overhouden en eerder instemmen met een laag loon.

5. Aanbevelingen: de basis op orde

Inleiding

We treffen een situatie aan die vraagt om de basis op orde te brengen. Het gaat daarbij in de *eerste plaats* om normale bestuurlijke verhoudingen, met een burgemeester als trekker, een betrokken wethouder, bestuurlijke besluitvorming in het college, plus politieke verantwoording.

In de *tweede plaats* dient het huisvestings-gat te worden gedicht door legale woonruimte te bouwen voor arbeidsmigranten. Het project om ongeveer 2.000 arbeidsmigranten te huisvesten is een belangrijke stap, maar nog niet voldoende: **1.)** er is dan nog steeds een gat, **2.)** het gat zal groter worden als de illegale huisvesting wordt aangepakt, en **3.)** er is niet alleen een probleem met huisvesting, maar ook met arbeid.

Als deze basis is/wordt gelegd, kan langs vier lijnen gestalte worden gegeven aan een integrale aanpak van arbeidsuitbuiting.² De aanbevelingen zijn bedoeld als richtlijn. Het vergt besluitvorming om en definitieve strategie vast te stellen.

Gemeenten kunnen een belangrijke rol spelen bij de bestrijding van arbeidsuitbuiting. Bij de gemeente schrijven arbeidsmigranten zich in, vragen ze een BSN-nummer aan, worden ze (deels) gehuisvest en bevindt zich veelal de werkgever. De gevolgen van arbeidsuitbuiting zijn vaak lokaal het meest zichtbaar, mits (gemeente-)functionarissen signalen herkennen, toezicht houden en controles uitvoeren.

Aanbeveling 1: geef gestalte aan een soortgelijk project als ‘Kompas’ (in Noord Holland Noord) op lokaal niveau – met een integraal interventieteam

De gemeente heeft middelen tot haar beschikking om tegen misstanden op te treden. Zij kan vanuit haar verbindende rol partijen bijeenbrengen die middelen, expertise en bevoegdheden hebben om op te treden tegen arbeidsuitbuiting en andere misstanden. Het project Kompas richtte zich op de controle van georganiseerde (illegale) huisvesting van arbeidsmigranten en op de (arbeidsomstandigheden) van de arbeidsmigranten. De focus lag hierbij op huisvesting, registratie BRP/GBA en overlast, maar ook op belastingwetgeving, uitbuiting en andere overheidsvoorzieningen.

Er werd gewerkt met een integraal interventieteam, bestaande uit: gemeente, politie, Inspectie SZW en Belastingdienst. Uiteraard spelen ook justitie en RIEC een belangrijke rol. De doelstellingen van het interventieteam Kompas waren:

- Verbeteren van het inzicht in (aard en kwaliteit van) de huisvesting van arbeidsmigranten; de aantallen gehuisveste werknemers en de daarbij betrokken werkgevers en uitzenders;
- Het door middel van een integrale overheidsaanpak handhaven van wet- en regelgeving bij illegale huisvesting van arbeidsmigranten en de daarmee samenhangende misstanden op een gewenst en beheersbaar niveau brengen;

² Er wordt ook een integrale aanpak opgezet in de HLT-gemeenten (Hillegom, Lisse en Teylingen), in nauwe samenwerking met het RIEC Den Haag. Er kan op dit punt dus van elkaar worden geleerd.

- Het aanpakken van diegenen (huisjesmelkers, uitgevers en werkgevers) die de huisvesting van de arbeidsmigranten commercieel exploiteren.

Als langs de genoemde lijnen inzicht is verworven, ontstaan mogelijkheden om door te pakken bij het onderzoeken en aanpakken van misstanden op het terrein van arbeid. Om dit mogelijk te maken, raden we aan om bij de gemeente Westland een ervaren extern projectleider aan te stellen.

Aanbeveling 2: intern meldpunt, bewustwording en vertrouwen vergroten

Signalen over arbeidsuitbuiting kunnen gemeente-breed worden opgevangen, mits medewerkers weten wat relevante signalen zijn én zich ook vrij voelen om deze te delen. Het is nodig om organisatie-breed trainingen te geven. Die dienen niet alleen kennis op te leveren, maar ook vertrouwen te geven dat meldingen 'veilig' kunnen worden gedaan. Het vergt gerichte en systematische inspanningen om dit te organiseren.

Signalen kunnen gemeld worden bij een intern meldpunt voor alle vormen ondermijning, waaronder arbeidsuitbuiting in brede zin. Hier geeft de gemeente Westland inmiddels gestalte aan.

Aanbeveling 3: pas Bibob toe op verhuur van woonruimte

We geven ter overweging om bij huisvesting van verschillende bewoners in hetzelfde pand deze 'kamerverhuur' op te nemen in de huisvestingsverordening en vergunning-plichtig maken. Door de aanvraag van de huisvestingsvergunning op te nemen in de beleidslijn Bibob, kan een Bibob-toets plaatsvinden. Bespreek dit met het RIEC en stem bestuurlijk af met de HLT-gemeenten.

Aanbeveling 4: toegankelijk publiek meld- en klachtenpunt

Het moet voor burgers - Westlanders, arbeidsmigranten - gemakkelijk worden om klachten over huisvesting, arbeid en overlast te melden bij de gemeente. Er moet niet worden gewacht op klachten, maar er moet ook actief naar worden gezocht door gemeenteambtenaren (door de straat op te gaan met mensen die de gevraagde talen spreken). Zorg dat er op het stadhuis zo nodig beëdigde tolken aanwezig zijn als mensen uit Oost-Europa hun verhaal willen doen over misstanden. Zorg dat informatie over rechten, plichten en (desgewenst anoniem) meldpunten in alle relevante talen beschikbaar is op website en door middel van flyers. Deel deze flyers uit bij inschrijvingen en bij andere contacten. Zorg dat het meldpunt eenvoudig is te vinden met trefwoorden in alle relevante talen via google/internet. Dit vergroot de kans dat arbeidsmigranten als ze weer thuis zijn – mogelijk na te zijn uitgebuit – alsnog melding doen van misstanden. Vertel bij inschrijvingen altijd aan arbeidsmigranten dat deze optie bestaat en dat een 'review' van het werken en verblijven in Westland op prijs wordt gesteld.

Geraadpleegde bronnen

Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., en Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Driebergen: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Gemeente Westland (2012). *Arbeidsmigranten in Westland. Werken, wonen, leven*.

Gemeente Westland (2010). *Inschrijven van arbeidsmigranten in de gemeentelijke basisadministratie gemeente Westland*.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017). *Mensenhandel. Tiende rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag.

Torre, E.J. van der & Valkenhoef, J. van (2017). *De lokale betekenis van basisteams. Over het werk van geüniformeerde politie en het tekort aan rechercheurs*. Den Haag: Boom Criminologie.